

ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Пахомов І.В.

старший викладач кафедри психології,
педагогіки та менеджменту

Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

НАПН України

orcid.org/0000-0002-6101-9384, e-mail:

pahomov.ilya@ukr.net

Важливою проблемою сучасної пенітенціарної політики держави є виправлення та ресоціалізація засуджених. Одним з головних її засобів є професійне (професійно-технічне) навчання засуджених.

Професійну (професійно-технічну) освіту в пенітенціарних установах регламентується як міжнародними, так і вітчизняними нормативно-правовими документами.

До міжнародних нормативно-правових документів, які регламентують професійну (професійно-технічну) освіту засуджених, відносяться насамперед: Дорожня карта для розробки програм реабілітації в умовах в'язниці: серія довідників з питань кримінального судочинства (прийнята у 2018 році); Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (Правила Мандели, прийняті 18–22.05.2015); Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила, прийняті 29.11.1985); Основні принципи поводження з в'язнями (14.12.1990); Правила ООН щодо поводження з жінками-в'язнями та заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, по відношенню до жінок-злочинниць (прийняті 21.12.2010); Правила ООН, які стосуються

захисту неповнолітніх, позбавлених волі (прийняті 14.12.1990), Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила (прийняті 11.01.2006).

Аналіз їх свідчить, що вони відповідають концепції в'язничного управління, яка традиційно визнає значущість професійної (професійно-технічної) освіти із засудженими з метою їх виправлення та ресоціалізації. У в'язницях посилення її ролі зумовлюється змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві. Вона розглядається як один з головних аспектів надання допомоги засудженим та особам, взятим під варту. Керівництво в'язниць має забезпечити, щоб вона проводилася з усіма засудженими відповідно наявних ресурсів.

Міжнародні нормативно-правові документи, які регламентують професійну (професійно-технічну) освіту із засудженими втілюються у відповідних вітчизняних нормативно-правових документах. Серед них найважливішими є: Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (прийнятий 10.02.1998); Кримінально-виконавчий кодекс України (прийнятий 11.07.2003); Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу (затверджено 19.12.2013); Положення про програми диференційованого виховного впливу (затверджено 16.05.2016) та Правила внутрішнього розпорядку УВП (затверджені 28.08.2018).

Кримінально-виконавчий кодекс України, проголошує, що «для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані в даній колонії, надається можливість підготовки на курсах професійного навчання робітників на виробництві. Професійно-технічне навчання засуджених заохочується і враховується при визначенні ступеня їхнього виправлення. Педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів надають допомогу адміністрації колонії в соціально-виховній роботі із засудженими» (ст. ст. 125-126).

Також професійну (професійно-технічну) освіту засуджених регламентують Правила внутрішнього розпорядку УВП (затверджені 28.08.2018), «Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій

установі закритого типу» (затверджено 19.12.2013), а також «Положення про програми диференційованого виховного впливу на засуджених» (затверджене 16.05.2016), однією з яких є програма «Професія».

Таким чином, вітчизняні нормативно-правові документи відповідають міжнародним, які традиційно визнають значущість професійної (професійно-технічної) освіти із засудженими з метою їх виправлення та ресоціалізації. Вона розглядається як один з головних засобів виправлення засуджених всіх категорій. Воно проводиться з усіма засудженими, враховуючи їх індивідуально- та соціально-психологічні особливості із застосуванням різних форм, напрямків та методів.

Згідно зі статистичними даними Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, найбільш активною є участь засуджених у програмі диференційованого впливу «Професія» (11% від загальної кількості засуджених, залучених до програм).

Мета трудового виховання засуджених – формування у них потреби у праці, підвищення професійної кваліфікації, працелюбності, залучення до трудової діяльності,

готовність до праці після звільнення з установи.

Важливим напрямком трудового виховання засуджених є отримання ними професії

в рамках реалізації програми диференційованого виховного впливу на засуджених «Професія»

(затверджена 16.05.2016).

Основні завдання програми «Професія»:

- взаємодія установ із професійно-технічними навчальними закладами;
- реалізація права засуджених на здобуття професійно-технічної освіти;
- розвиток корисної зайнятості та творчих здібностей засуджених;
- формування навичок навчальної та професійної діяльності;
- запобігання морально-психологічній деформації, пов'язаній з позбавленням волі;

- здобуття засудженими професії відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей,

що допоможе їх адаптації після звільнення від відбування покарання.

Основні заходи Програми стосуються виробничого навчання засуджених.

Реалізація програми «Професія» поділяється на три етапи: початковий, основний та

заключний.

На початковому етапі:

- вивчаються побажання засудженого на період відбування покарання щодо здобуття

певної робітничої професії;

- з'ясовуються наявність робітничої професії у засудженого та його кваліфікаційний

рівень;

- засудженому пропонується отримати робітничу професію у навчальному центрі

(професійно-технічному училищі) при установі, що діє згідно з ліцензією на провадження

діяльності, пов'язаної з наданням послуг із здобуття професійно-технічної освіти, відповідно

до законодавства.

Під час основного етапу відбувається навчання засуджених у навчальному центрі

(професійно-технічному училищі) й на виробництві установи та надається можливість

займатися самоосвітою у вільний від роботи час.

На заключному етапі:

- засуджений, який опанував курс професійно-технічного навчання і успішно пройшов

кваліфікаційну атестацію, отримує свідоцтво про присвоєння або підвищення

робітничої

кваліфікації;

- засуджений працевлаштовується за набутою професією на виробництві установи.

Отримати професію засуджені можуть у навчальному центрі, який згідно з «Положенням про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу»

(затверджено 19.12.2013) є державним професійно-технічним навчальним закладом другого

атестаційного рівня, що забезпечує реалізацію потреб засуджених у професійно-технічній

освіті, оволодінні робітничими професіями відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей,

стану здоров'я, а також їх перепідготовці та підвищенні кваліфікації.

Головним завданням

навчального центру є формування у засуджених професійних умінь і навичок, необхідних

92

для виконання певної роботи чи групи робіт. Засновниками його є Міністерство освіти і

науки України та Міністерство юстиції України.

Слухачеві Центру, який закінчив повний курс первинної професійної підготовки та

успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень

«кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії)

та видається

диплом встановленого зразка. У документах слухачів про освіту не повинно бути будь-яких

поміток про їх перебування в установі. Документи про професійно-технічну

освіту

зберігаються в особових справах засуджених і видаються їм особисто під
підпис при

звільненні. На період проходження кваліфікаційної атестації, у тому числі
державної

кваліфікаційної атестації, слухачі звільняються від роботи на строк,
передбачений

законодавством. Заробітна плата їм за цей період не нараховується,
харчування надається

безоплатно.

Згідно зі статистичними даними Департаменту з питань виконання
кримінальних

покарань, станом на початок 2023 року в установах виконання покарань
здобуття

професійної освіти забезпечують 47 навчальних центрів та 1 професійно-
технічне училище

при Кременчуцькій виховній колонії. Мережа закладів професійної освіти
складається з: 50

навчальних центрів, 7 їх філій та 1 професійно-технічного училища.

У зазначених професійно-технічних навчальних закладах засуджені
здобувають

робітничі професії відповідно до державних стандартів професійно-технічної
освіти. Перелік

професій, за якими проводиться навчання засуджених, орієнтований як на
потреби власного

виробництва установи виконання покарань, при якій функціонує професійно-
технічний

навчальний заклад, так і на робітничі професії, що є актуальними на ринку
праці.

Найбільшим попитом користуються професії: газоелектрозварювальник,

слюсар, токар,
швачка, сантехнік, слюсар з ремонту автомобілів, швачка. Для потреб професійно-технічного навчання засуджених в установах створена відповідна матеріально-технічна база, розроблені програми та плани навчання.

Протягом 12 місяців 2022 року до установ виконання покарань прибуло 1571 засуджених, які не мали жодної професії. За результатами проходження навчання 5385 засуджених завершили навчання і отримали професії, або підвищили свою кваліфікацію, за результатами навчання їм видані документи (свідоцтва) по набуття професії. Таким чином, участь засуджених у програмі «Професія» дозволяє їм сформувати професійні компетентності, підвищити їх мотивацію до подальшого професійного навчання, надати можливість працювати за професією як в УВП, так і після звільнення.

Основними заходами програми є участь засуджених у професійному (професійно-технічному) навчанні в навчальному центрі чи професійно-технічному училищі при установі.